

EL METGE GABRIEL FÀBREGUES I LA SEVA DESCENDÈNCIA. INVENTARI D'UNA FARMÀCIA DE LLEIDA DE 1747

CAMPS SURROCA, Manuel; CAMPS CLEMENTE, Manuel

RESUM. El doctor Gabriel Fàbregues va ser catedràtic de la Càtedra de Segona de Medicina de l'Estudi General de Lleida en els últims anys de la institució, juntament amb els catedràtics Anton Mirarnau i Jaume Claver. La seva filla Maria Paula es va casar amb l'apotecari de Lleida Domingo de Dios, del qual va heretar l'apotecaria del carrer Hospital, botiga que va continuar l'apotecari Josep Soler en casar-se amb Maria Paula després de la mort de Domingo de Dios. En el treball relatem detalladament els **MEDICAMENTS I ESTRIS QUE DISPOSAVA L'APOTECARIA L'ANY 1747.**

PARAULES CLAU: Gabriel Fàbregues; Domingo de Dios; Josep Soler; Inventari farmàcia Lleida 1747.

RESUMEN. El doctor Gabriel Fàbregues fue catedrático de la Cátedra de Segunda de Medicina del Estudio General de Lleida en los últimos años de la institución, juntamente con los catedráticos Anton Mirarnau i Jaume Claver. Su hija Maria Paula se casó con el farmacéutico de Lleida Domingo de Dios, del cual heredó la farmacia de la calle Hospital, establecimiento que continuó el farmacéutico Josep Soler al casarse con Maria Paula después de la muerte de Domingo de Dios. En el trabajo describimos detalladamente los medicamentos i utensilios que disponia la farmacia el año 1747.

PALABRAS CLAVE: Gabriel Fàbregues; Domingo de Dios; Josep Soler; Inventario Farmàcia Lléida, 1747.

INTRODUCCIÓ.

Gabriel Fàbregues va ser catedràtic de la Càtedra de Segona de Medicina de la Reial Universitat Literària i Estudi General de Lleida. Fill del pagès Joan Fàbregues, i de Bàrbara, va néixer al Vilosell, de l'arquebisbat de Tarragona. Vivia a Lleida en la parròquia de Sant Joan, *en lo carrer prop del portal den Olius que passe desde la plassa de la Sal a la de les Pescateries.* Casat amb Francisca Llopis, van tenir dos fills, Maria Paula i Francisco.

Gabriel Fàbregues tenia molta relació amb els ciutadans honrats Agustí Pallàs, que exercia l'advocacia al cap de la Plaça de Sant Joan, i amb el metge Anton Mirarnau. Es dona la circumstància que l'esmentat advocat era fill del cirurgià Agustí Pallàs, que el mes de gener de 1708 ja havia mort. Sabem, per testimonis de l'època, que aquell any la ciutat vivia temps molt difícils. Tal com ho explica el 20 d'abril el prevere de la catedral Josep Bonay, fill de l'apotecari de Lleida Jaume Bonay, i nét del d'Aitona Joan Bonay, els papers de l'arxiu del Capítol van ser traslladats a un altre lloc més segur de la mateixa església per evitar l'incendi o el malbaratament de la guerra.

L'altre amic de Gabriel Fàbregas, el metge Anton Mirarnau, era catedràtic de Prima de l'Estudi i metge visitador dels frares trinitaris del convent de Vinganya, terme de Seròs. Havia nascut a Soses el 18 de juliol de 1666. Vivia al carrer de Cavallers de Lleida (parròquia de Sant Llorenç) casat amb Isabel Agna, filla del pagès d'Alcanó Francisco Mallada, de la qual va heretar els béns l'11 de novembre de 1726. No van tenir descendència. De la seva atrafegada vida, sabem que de camí cap a Seròs, on visitava els frares trinitaris del convent de Vinganya, feia parada a Soses, on descansava a la casa pairal, aleshores habitada pel seu germà pagès Batista.

Un altre catedràtic de l'Estudi molt relacionat amb els dos anteriors era Jaume Claver i Granell. Oriünd de Bellvís, vivia al carrer de la Coltelleria, de la parròquia de Sant Joan. Va morir el 9 de desembre de 1714 essent també metge de Hospital. Tots tres, com un autèntic triumvirat, formaven part del claustre de la Facultat en l'etapa final de la institució.

Malalt en el llit en una habitació de mitja escala de casa seva, el doctor Gabriel Fàbregas va fer testament l'11 de febrer de 1707, deixant usufructuària dels seus béns a la seva muller Francisca Llopis, amb la condició que no es tornés a casar i que atengués els seus fills comuns i fes front als càrrecs que comportessin els seus béns.

A la filla Maria Paula, aleshores donzella, la va dotar amb cent dobles (quantitat equivalent a cinc-centes cinquanta lliures barceloneses) amb la finalitat de casar-se i no altrament; i també li va assignar la roba de casa que volgués donar-li la seva muller Francisca.

Al seu fill Francisco, aleshores de divuit anys, li va deixar cinquanta lliures barceloneses i el va fer hereu universal de tots els seus béns, malgrat que la casa pairal la va acabar adquirint la seva filla Maria Paula, tal com es va fer constar en l'inventari dels béns d'aquesta, dut a terme el 20 de febrer de 1747. El doctor Fàbregues va deixar també cinquanta lliures barceloneses al fill pòstum, si es donés el cas de tenir-lo.

Si per qualsevol circumstància ni el fill ni la filla del doctor Gabriel Fàbregues arribessin a heretar, l'hereu seria la seva pròpia ànima i els béns s'haurien de vendre a l'encant públic, i es destinarien la meitat dels diners obtinguts a la fundació de misses resades anuals, i l'altra meitat a la d'aniversaris cantats en l'església de Sant Joan, d'on el doctor Fàbregues era parroquià.

També va deixar ordenat que en el cas de morir se'l sepulrés en un vas de la seva propietat que tenia construït davant la capella de Nostra Senyora del Pilar de l'església de Sant Joan; i que el més aviat possible li fossin resades cinquanta misses pel rector i beneficiats de l'esmentada església, amb la caritat de cinc sous barcelonesos per cadascuna.

Va ordenar que es paguessin tots els seus deutes i li fossin restituïdes totes les injúries, així com que es cobressin vint dobles que li devia el pare d'un cunyat seu del Vilosell, al qual li havia deixat feia cinc anys.

La seva filla Maria Paula es va casar amb l'apotecari de Lleida Domingo de Dios, que vivia i tenia l'apotecaria al carrer de l'Hospital, de la parròquia de Sant Llorenç i era fill del teixidor de lli de Fraga Domingo de Dios, i d'Anna Maria Almenar.

Durant tot el temps de la guerra, els especiers Esteve Miret i Domingo de Dios van restar a la ciutat regentant cadascun una apotecaria, ja que després de l'escampada de 1707 la ciutat es va quedar sense apotecaris. Van servir les receptes dels metges a tots els habitants i, als pobres, sense pagar. Per aquests motius, el 13 de maig de 1712 van adreçar una carta a la Paeria oferint-se i sol·licitant poder continuar dispensant medicaments, especialment als pobres de l'hospital.

Per formalitzar la seva situació també van sol·licitar ser examinats i habilitats per a l'exercici d'apotecari i així poder continuar regentant les seves botigues, sense que els apotecaris absents durant la guerra, en tornar a la ciutat els hi ho poguessin impedir. El 14 de juny de 1712, el doctor Jaume Claver els va examinar i van poder continuar l'exercici sense traves.

Domingo de Dios, a més de la casa del carrer de l'Hospital amb l'apotecaria, posseïa un hort tapiat i tancat amb una porta amb pany i clau situat a l'horta de Lleida, en la partida de Puigbordell, que confrontava a sol ixent i a migdia amb terres del convent de Sant Domingo, de l'orde de Predicadors, a ponent amb terres del canonge Anton Jutglar i a tramuntana amb el braçal de la Canaleta i amb altres.

Com a sanitari Domingo de Dios tenia especial relació amb els joves cirurgians Josep Soler i Miquel Gassol. Ja malalt en el llit, va fer testament el 25 d'octubre de 1745, instituint hereva la seva muller Maria Paula. Com que no tenien fills li va posar com a condició que deixés ben dotada la seva serventa Maria Fons, filla de l'apotecari de Vilanova de la Barca, Miquel Fons, de la qual havia rebut molt bons serveis.

En el cas de morir, volia que les seves despulles fossin dipositades en l'església del Col·legi de Sant Josep, de l'ordre de P.P. Carmelites Descalços, i que en el seu record li fos celebrada una missa del Rescat en el Col·legi de Nostra Senyora de la Mercè Redempció de Captius i les misses que volgués fer-li la seva muller Maria Paula en les esglésies que aquesta desitgés.

Maria Paula, després de la mort de Domingo de Dios, es va casar en segones núpcies amb l'apotecari Josep Soler, amic del seu marit, al qual, prèviament, li va donar de paraula tots els seus béns – que eren fonamentalment la casa del seu pare i la del seu primer marit amb l'apotecaria i l'hort de la partida de Puigbordell-, reservant-se tres-centes lliures per quan fes el testament.

La intenció era formalitzar aquesta donació per escrit una vegada ja casats. Però no ho va poder fer pel fet d'haver caigut malalt el marit i poc després ella mateixa.

El matrimoni, que solament va durar dos anys per la mort de Maria Paula, gaudia de l'amistat del doctor en Medicina Joan Sassalet i de Joan Lapeña, cirurgià que,

com no era infreqüent en el món sanitari, havia establert vincles familiars de caràcter professional casant-se amb la filla del cirurgià del carrer de l'Hospital Tomàs Theas, de nom Teresa, la mare de la qual, de nom Francisca, era filla del també cirurgià Sebastià Hilari.

Joan Lapeña, que el 31 de juliol de 1752 encara vivia, era un cirurgià molt devot del santuari de Butsenit, motiu pel qual va comprar tot el ges per fer les obres necessàries de l'ermita. Un dels seus fills, de nom Domingo, va continuar l'exercici de la cirurgia.

Retornant a Maria Paula, aquesta va fer testament el 29 de desembre de 1747 i tal com ho havia promès abans de casar-se, nomenà hereu universal al seu marit Josep Soler. Va deixar constància que volia ser sepultada en l'església del Col·legi de Sant Josep, de l'orde de Pares Carmelites Descalços, en la sepultura de la Reverent Comunitat de Religiosos d'aquest Col·legi (tenia llicència expressa del reverent pare general de l'orde por poder ser sepultada allí).

Com a sufragis va ordenar la celebració de la missa del rescat en el convent de la Mercè i el trentenari de Sant Amador en el cenobi trinitari de Vinganya, del terme de Seròs. A la ciutat de Lleida eren molt freqüents els encàrrecs d'aquest trentenari al citat monestir. A diferència del trentenari de Sant Gregori de les misses gregorians clàssiques, consta de trenta tres misses en lloc de trenta perquè el bisbe de Girona Sant Amador, després d'haver resat les trenta misses reglamentàries, en va resar tres més amb la finalitat de treure la seva mare del Purgatori, fet que es va complir.

El de Sant Gregori l'hem trobat en molt poques ocasions en el món sanitari. Una va ser el cas el del cirurgià de les Borges Blanques Francesc Font, tal com consta en el testament que va fer el 10 de desembre de 1641.

Per fer front a aquestes voluntats, Maria Paula va destinar les tres-centes lliures esmentades abans i el que sobrés ho va assignar a la celebració de misses, tant per ella com per al seu primer marit Domingo de Dios, en l'església de Pares Carmelites Descalços.

Si el seu segon marit Josep Soler morís sense fills comuns o del matrimoni que contragués amb una altra muller, solament podria disposar de la meitat de l'herència, i l'altra meitat hauria de vendre's a l'encant públic i destinar els diners obtinguts a la fundació de sufragis en el Col·legi de Sant Josep per al descans de la seva ànima i les dels seus dos marits.

La casa on vivia Maria Paula es componia d'una cambra dormitori que treia finestra al carrer de l'Hospital, situada sobre l'apotecaria. Aquesta habitació constava de l'alcovat amb el llit parat i la resta estava equipada amb nou cadires de bova tornejades i una tauleta de pi amb una arquimesa de quatre calaixos plens de roba i altres objectes. Destacaven una mida del Sant Crist de Balaguer, dos quadres del Nen Jesús amb marcs daurats, un quadret de la Mare de Déu amb marc daurat, un quadre vell del cap de Sant Anastasi i un llibre molt vell de Dioscòrides.

A la part interior d'aquesta habitació hi havia una altra estança, en un bagul de la qual s'hi guardaven diverses joies de dona i algunes peces de plata. Una altra habitació de la casa, descrita com *lo primer quarto de dins de desota lo Hospital*, era una estança petita on s'hi guardaven diverses tenalles de posar oli o mel, plats de pisa i un gibrell gran de terra.

L'anomenat *quarto del blat* contenia una caixa de noguer on s'hi guardaven sis quartans de cansalada, sis *talegues* de farina, quatre quartans i mig de mongetes amb dos saques, una arrova de *cascabellicos* i un *vidre dit matras*.

La cuina de la casa es componia d'una habitació coneguda com a *quarto de la cuña* i de la cuina pròpiament dita. En la primera hi havia quatre cadires de bova, una taula i una caixa de pi, un braser d'aram i la imatge de Crist amb la Creu.

En el galliner hi vivien un gall i sis gallines i en el corral un porc amb la seva pica, una tenalla gran de posar aigua i una mica de llenya.

LA BOTIGA DE FARMÀCIA

Contenia els medicaments, la terrissa, l'aram i altres objectes propis de l'ofici.

Consten vint-i-vuit *angerres* (recipients de terra) grans de color blau per posar herbes i flors. Trenta-quatre *angerres* petites. Quaranta-sis pots unguentaris i de conserves de color blau. Trenta-sis potets blancs i blaus per posar píndoles, trociscs confeccions. Cent quaranta-quatre pots blaus per posar arrels, llavors, gomes i altres medicaments. Divuit castanyes (botelles de vidre verdós i ventre ample) grans de vidre per posar aigües destil·lades. Quinze peres (ampolles més amples de baix) grans de vidre per posar aigües i infusions. Setze peres petites de vidre per posar aigües i sucs. Trenta *masses* (recipients semblants al cap d'una maça) de vidre per posar aigües destil·lades. Trenta-vuit *masses* de vidre per posar aixarops. Trenta poms (vasos petits de forma rodona) de vidre que servien per posar olis. Trenta-vuit capsos d'emplastres blaves i roges. Cinquanta *pomets* de diferent *exura* que servien per posar tintures, esperits i altres coses. Quaranta-sis *xipres* de vidre, que servien per posar preparats de pols i altres coses. Trenta potets de vidre per posar polsos cordials. Un perol d'aram de cabuda d'un cànter d'aigua. Un *taburlan* amb el seu refrigerant, de cabuda de dos cànters i mig d'aigua. Dos *aixeroperes* grans de terra i dos de més petites. Un *menado* (barra per remenar). Un *porfido* amb el seu *moló*. Un *balançó* amb les seves balances i unes balances petites.

Després, els següents pesos: Una mitja dracma, dos dracmes, tres dracmes, quatre dracmes, un escrúpol, mig escrúpol, un gra, dos grans, tres grans, quatre grans, una unça, dos unces, sis unces, mitja unça.

També una espàtula gran, una de mitjana i una de petita. Un taulell amb els seus calaixos. Una premsa amb barreta de ferro. Un morter gran de coure de quatre arroves i onze lliures de pes, amb la seva mà. Dos morters més de coure amb les seves mans. Un morter de pedra gran amb la seva mà de fusta i un altre de

pedra petit amb la seva mà de fusta. Dues casses d'aram, una gran i l'altra petita i una cassa mitjana de ferro.

En la botiga, els medicaments estaven classificats en vint-i-cinc gèneres diferents i cada gènere estava compost pels diferents específics que es dispensaven directament al públic, amb la indicació de la quantitat concreta, en lliures i unces, de cadascun d'aquests específics que la botiga tenia en existència.

En total hi havia 373 específics repartits entre els 25 gèneres de medicaments.

1. Aigües. Eren solucions aquoses de diferents substàncies. La botiga disposava de dinou específics.

A l'aigua *viperina*, que contenia diverses parts de l'escurçó, se li atribuïen moltes virtuts

El *citranguli* (*citrango*, *inis*), o melissa, tarongina o arangí, gaudia de propietats estimulants i antiespasmòdiques.

L'aigua de *buglossae*, espècie de borraïna, s'usava com a emol·lient.

L'*escabiosae*, herba de flors violades, s'usava contra la ronya o sarna.

Pertanyien al gènere *menthae* moltes plantes, la més important de les quals, la *mentha piperita*, tenia propietats estimulants, antiespasmòdiques i estomacals.

L'aigua de camamilla o de majoles, a base de les flors d'aquesta planta, gaudia de propietats estomacals i antiespasmòdiques.

El *feniculi* (*feniculum*, *i*) o fonoll, s'usava com a diürètic i aperitiu. Els àrabs atribuïen a l'aigua de fonoll propietats afrodisíaqües.

La infusió de *papaveris rubrum* o rosella, s'utilitzava com a medicament bèquic (calmant de la tos).

La *portulacae* o verdolaga, era una planta mucilaginosa usada com a purgant, vermífuga i diürètica.

La *celidonia*, nom de planta que deriva de l'oreneta per la creença que aquest ocell donava aquesta planta a les seves cries com a preventiu de les malalties dels ulls, s'usava per destruir les berrugues.

La *borraginis* (*borrago officinalis*) o aigua de borraïnes, era refrescant, sudorífica i diürètica.

El *sorborum* (*sorbus domestica*), és un arbre que produeix serves o fruits que contenen molt àcid màlic (àcid sòrbic de Donnovan), amb propietats astringents i diürètiques i que els àrabs utilitzaven per tractar la disenteria, etc.

2. Xarops. Els medicaments en xarop eren líquids de consistència viscosa, constituïts per una solució concentrada de sucre en aigua, vi o vinagre. Podien ser purs o bé carregats de principis medicinals.

La botiga disposava de trenta dos específics.

El *siirupi granatorum* o xarop de magranes, era molt apreciat. El suc de la magrana i també la seva closca servien per fer un xarop que s'usava en els mateixos casos que el codonyat.

El *acido citri* o àcid cítric, que va ser descobert per Scheele l'any 1784, ja era molt usat abans en el tractament de les infeccions agudes abdominals, contra la icterícia, l'escorbut, el reumatisme, etc.

La *flor persicor* o flor de presseguer, com les seves fulles, són lleugerament purgants (amb la flor es preparava un xarop per als nens).

Les *violar solutivi* o violetes solutives o laxants, eren molt usades en medicina i les seves flors fresques servien per preparar un xarop.

L'*Althea ferneli* o malví, de la qual s'emprava la rel sota la forma de xarop per tractar les inflamacions.

El xarop *diacodion* era un medicament fet a base de càpsules de cascall.

La *mirtilorum (mirtili, orum)* o murta, és un arbust d'on s'aprofiten les fulles i el fruit o murta per les seves propietats tonificants i tenífugues (l'aigua destil·lada de les seves flors i fulles, molt apreciada, era coneguda amb el nom d'aigua d'àngel).

El *diamoronis* era el xarop de mores silvestres.

El *cicor cum rhabar (cichorium, ii)*, era un xarop de xicoira amb ruibarbre.

El *rhodomel* és el melrosat, mel batuda amb aigua de roses i bullida fins a adquirir consistència de xarop, preparat usat com a astringent per tocar les aftes de la boca.

Els *oximelis*, medicaments líquids i viscosos formats per una solució concentrada de mel i vinagre, s'utilitzaven com a expectorants i astringents, etc.

3. Confeccions cordials i purgants. Sota el nom d'electuaris (medicament de substàncies elegides), confeccions (medicaments acabats) i opiates (electuaris que contenien opi), s'entenien certs medicaments de consistència tova que constaven bàsicament de polsos desfets en un xarop.

Els antics els consideraven el *summum* de l'art, com ho demostra la paraula *hiera* (sant) o *catholicum* (que cura tots els mals), amb que moltes vegades adornaven específicament aquests genèrics.

Els electuaris s'havien de renovar sovint i guardar en vaixelles de pisa o porcellana en llocs frescos i no excessivament humits.

La botiga disposava de setze específics.

El *Mitridates* o *Demòcrates*, era una variant de la triaca.

El *philon romani*, que portava opi entre els seus components, s'utilitzava per combatre els dolors còlics i l'insomni.

El *diascordi Fracastor*, era un electuari opiat molt usat, elaborat per aquest metge, amb propietats astringents i calmants, etc.

4. Conserves. Medicaments oficinals de consistència tova, formats per una substància vegetal i sucre. Es podien preparar amb tots els òrgans de les plantes. La seva finalitat principal era conservar en l'estat primitiu les substàncies vegetals.

La botiga disposava de dos específics: la conserva de roses, utilitzada com a col·lutori i per fer gargarismes i com a astringent, i la conserva de violetes.

5. Píndoles. Medicaments oficinals en forma de petites masses esfèriques destinades a ser deglutides sense mastegar.

La botiga disposava d'onze específics.

Les *pil de rribus* es refereixen, probablement, a les anomenades píndoles per a la incontinència urinària de Ribes.

Les píndoles de ruibarbre, eren purgants i s'utilitzaven contra les febres intermitents.

Les *fetidorum*, eren píndoles lleugerament purgants que s'utilitzaven contra la clorosi i la histèria.

Les píndoles de família, eren àloe dissolt amb suc de roses evaporat fins a adquirir consistència per poder ser dividit en píndoles, etc.

6. Trociscs. Els trociscs eren preparacions que tenien forma cònica irregular i s'obtenien per dessecació d'una pasta aquosa que contenia el medicament.

La botiga disposava d'onze específics.

Els *mirtiae*, eren trociscs a base de murta amb efectes antihistèrics i per facilitar el part.

Els trociscs d'*alhandal*, es preparaven amb pols de coloquinta i mucíl·lag tragacant i servien per tractar la hidropesia i el sopor o somnolència, etc.

7. Polsos cordials. La botiga disposava de catorze específics d'aquesta classe.

El *trium sandalor*, era la pols dels tres sàndals (citrí, blanc i vermell).

La *guteta ribe*, es refereix a la pols de *guteta*, que s'utilitzava contra l'epilèpsia.

La pols de *diarrhodon albatis*, es donava com a digestiu, etc.

8. Emplastres. Medicaments que s'apliquen sobre la pell, de major consistència que els ungüents.

La botiga disposava de divuit específics diferents: emplastre de granota amb mercuri; *manus dei*; *pro matrice*, excitant antiespasmòdic; *diapalmeum*, resolutiu i astringent; diaquiló major i menor, resolutius; centaurea Guidonis; esperma de balena, etc.

9. Ungüents. Medicaments externs a base de resines i diferents greixos als que solien incorporar-se sals, extractes, gomes i olis volàtils.

La botiga disposava de vint-i-un específics: el *basalicon*, maduratiu i supurant; *plumvi*, a base d'acetat de plom i oli, per curar úlceres, cremades i excoriacions;

litargiri, òxid de plom groc, resolutiu; *mini*, òxid de plom vermell; *cucurbitae* (*cucurbita, ae*), carabassa, etc.

10. Olis. Eren considerats greixos, les substàncies neutres de consistència variable, líquides o fusibles a una temperatura poc elevada, suaus al tacte, insolubles en aigua, generalment poc solubles en alcohol i molt solubles en cloroform.

Segons el seu origen i consistència s'anomenaven olis, mantegues, greixos i sèus.

La botiga disposava de vint-i-tres específics: *aneti* (*anethum graveolus*), anet, estomacal; *laurini* (*laurinus, a, um*), llorer; *absinti* (*absinthium, ii*), donzell, herba amarga; *lilior albor* (*lilium, ii*), lliri; *euphorbi*, irritant, vesicant, rubefaent; o *l'hipericon* (*hypericon, i*), pericó, herba de Sant Joan, antihistèrica, antiasmàtica; *terebentinae*, trementina, etc.

11. Mantegues. *Axungis* (*axungia, ae*), mantega de porc.

La botiga disposava de quatre tipus de mantega.

12. Bàlsams. Originàriament, eren compostos ungüentaris. Després, el concepte es va estendre a preparacions líquides, oloroses i generalment alcohòliques. Més tard, es va aplicar a substàncies naturals aromàtiques i, finalment, a productes vegetals naturals, la composició dels quals era resina, àcid benzoic o cinàmic i oli volàtil.

La botiga disposava de sis tipus de bàlsams: *copaive* (*copaybae*), utilitzat en medicina des de 1648 per tractar les gonorrees, la leucorrea, com a cicatritzant de ferides, etc.,

13. Preparats. La botiga disposava de tretze preparats: *tutiae*, calamina dels forns, és un òxid de zinc impur que s'utilitzava en les oftalmies com a caterètic, és a dir, suaument càustic; *succini albi* (*sucinus, a, um*), ambre, que era una resina fòssil del pi utilitzada contra el dolor de la primera dentició, etc.

14. Arrels. La botiga tenia en existència trenta tipus diferents d'arrels de vegetals.

La *radicibus elebor nigri*, que és l'arrel de la rosa de Nadal, utilitzada com a purgant dràstic.

L'*elebor albi*, també amb propietats purgants i emètiques.

La *vincetoxi* (*Asclepias vincetoxicum*), arrel de planta utilitzada com a alexifàrmac o contraverí i també com a excitant, emètica, sudorífica, diürètica i contra la mossegada de gossos rabiosos.

La *polipodi*, planta utilitzada com a anticatarral.

La *pentaphilon*, planta que creix a les vores dels camins, l'arrel de la qual s'utilitzava com a astringent.

La *brioniae*, planta d'arrel gruixuda com la cama d'un nen, que s'utilitzava contra la hidropesia i la mania i com a purgant violent i rubefaent.

L'*hermodactilor*, que significa dit d'Hermes, pel fet de d'assemblar-se a l'última

falange d'un dit de la mà, s'utilitzava com a laxant lleuger i el metge grec Alexandre de Tralles l'aconsellava contra la gota.

La *carlina*, card daurat, planta espinosa dels terrenys àrids que es va utilitzar molt contra la pesta.

La *rubiae tintor* (*rubia tinctorum*), utilitzada contra el raquitisme, els àrabs la feien servir en forma de decocció per facilitar el part i combatre la disúria.

La *tormentilae*, consolda, planta boscana amb flors grogues, l'arrel de la qual, rica en taní, té propietats astringents.

La *tapsiae*, tàpsia, planta que segons Dioscòrides deu el seu nom a la illa de Thapsos, lloc on es va descobrir.

La *bistorta*, serpentària roja o dragonera, amb propietats molt astringents.

La *piretri*, piretre, herba grisenca, la rel de la qual té gust cremant a causa de la resina piretrina que conté, s'utilitzava com a excitant sialogoga.

L'*angelicae*, estomàtica, excitant, sudorífica, bèquica.

La *galanga*, utilitzada per calmar el dolor de dents, etc.

15. Llavors. La botiga disposava de vint-i-vuit tipus diferents de llavors (*seminibus*, de *seminium*, *ii*).

La *feniculi* (*foeniculum*, *i*), fonoll.

La *hioschiami* (*hyoscyamus*), herba queixalera, herba de la Mare de Déu, de propietats afrodisíaqües, narcòtic semblant a la belladona, utilitzat com a antiespasmòdic i somnífer.

La *portulace* (*portulaca*, *ae*), verdolaga, herba purgant, vermífuga i diürètica.

L'*aneti* (*anethum*, *i*), anet, les llavors del qual són estomacals.

La *lactusae* (*lactuca*, *ae*), lletuga.

El *canabis*, les llavors del cànnabis comú o tèxtil s'utilitzaven per preparar emulsions diürètiques, i les fulles tenien les propietats embriagants del cànnabis índic, encara que més dèbils.

El cànnabis índic o *haschisch* (herba, en àrab), té propietats embriagants conegudes ja en temps d'Homer.

El *coriandri* (*coriandrum*, *i*), coriandre, excitant, carminatiu (expulsa els vents de l'intestí), estomacal.

El *sinapi*, llavors de mostassa, de propietats revulsives, rubefaent en sinapismes, etc.

16. Fruits. La botiga disposava de set tipus de fruits.

L'*alkekengi*, alquequengi o bufeta de gos, és una planta les baies de la qual se semblen a les cireres, diürètica.

La *colochintid*, coloquinta, planta llevantina els fruits de la qual, de color groc i molt amargs, s'utilitzaven com a purgants dràstics contra la hidropesia, etc.

17. Pinyols. La botiga disposava de set tipus de la part llenyosa dels fruits: *santali albi* (*lignum santalialbi*), sàndal, etc.

18. Gomes. Productes vegetals neutres que resulten d'un excés de saba descendent i d'un canvi que eleva i separa l'escorça dels arbres, concentrant-se en la seva superfície.

La botiga disposava de catorze tipus de gomes.

La *gum olivani*, de color rogenc, anomenada goma d'olivera.

El *mastiquis*, màstic, resina groguenca que s'obté per incisió del llentiscle.

La *bensoini*, resina balsàmica obtinguda per incisió de diversos estírax (arbres productors del benjuí).

La *opoponacis*, goma o oleoresina amargant de l'opopònac, utilitzada com antiespasmòdic i expectorant.

El *tragacantii*, adragant, goma obtinguda de diferents espècies del gènere *astragalus*, proporciona el mucíl·lag necessari per fer píndoles.

L'*lemi*, oleoresina obtinguda de diferents arbres exòtics emprada en l'elaboració de productes farmacèutics.

L'*hedere* (*hedera, ae*). De l'heura comú flueix un suc resinós denominat goma d'heura.

L'*arabici*, goma aràbiga produïda per l'acàcia vera, molt abundant a Aràbia, emprada com a emulsionant i emol·lient, etc.

19. Sals. La botiga disposava d'onze tipus de sals: *saturni*, acetat de plom, utilitzada contra les diarrees i suors dels tísics, contra les neuràlgies, exteriorment com a astringent i secant, etc.

20. Tintures. Alcohols carregats dels principis actius d'una o varies substàncies medicinals de naturalesa vegetal, animal i rarament mineral. La botiga disposava d'onze tipus de tintures.

La *tinc croci* (*croceus, a, um*), tintura de safrà, excitant i estimulant, entrava en la triaca, en el làudan de Sydenham i altres.

La *cinamomi*, canyella, excitant, antiespasmòdic i estimulant.

El *laudan liquidum*, vi d'opi, compost inventat al segle XVII per Tomàs Sydenham (1624-1689).

El *castorei* (*castoreum, i*), medicament procedent d'una secreció del castor, utilitzat com a antiespasmòdic en l'histerisme, hipocondria i neurosis.

L'*aloes*, suc que s'extreu de diferents espècies d'àloe, purgant.

La *mirtiae* (*myrtus comunis*), fruit de l'arbust murta, anomenat murtó, etc.

21. Olis i esperits destil·lats. S'utilitzaven dissolts en alcohol i també tenien aplicacions com a perfums. Els alcoholats eren els alcohols carregats, per destil·lació, dels principis volàtils d'una o moltes substàncies medicamentoses. Han compartit amb les tintures alcohòliques les denominacions d'esperits, quintes essències, gotes, etc.

La botiga disposava de dinou productes d'aquest tipus: *ol succini*, ambregroc, antiespasmòdic, contra la tos nerviosa; *cornu c (cornus circinata)*, febrífuga; *vitelor ovor*, cúmul glutinos sobre un punt del rovell de l'ou; *oleos aromat Silvi*, alcoholat aromàtic de Silvio, cordial, estomàtic, contra nàusees, etc.

22. De compositio spagiricis. Amb aquest nom genèric (possiblement, *spagiricis* es refereix a *spargere*, espargir, dispersar), la botiga disposava de cinc específics: polsos de Joan de Vigo, quea base d'òxid de mercuri, s'utilitzaven a l'exterior per tractar les úlceres venèries i afeccions corneals; el *mercur dul*, probablement es refereix al sucre mercurial (mercuri i sucre blanc sec), antihelmíntic i vermífug, etc.

23. Flors. La botiga disposava de dotze tipus de flors: *sambuci (sambucus, i)*, flors de saüc, blanques quan són fresques i grogues després de seques, són quelcom excitants; *stecados*, les flors serveixen per preparar el xarop de romaní mascle compost; *quinanti*, jonc olorós utilitzat contra les úlceres i reumatisme, entrava en la triaca, etc.

24. Fulles i herbes. La botiga disposava de disset tipus d'aquests productes vegetals: *hisopi*, hisop, estimulant, bèquic i expectorant; *centau minor (centaurium minus)*, centaurea menor, tònica, febrífuga, estomacal; *tussilaginis (tussilago, inis)*, unglia de cavall, per tractar la tos; *pimpinela*, astringent, galactòfora, diürètica, vulnerària; *camedrios*, camedris, excitant amarga i tòxica, etc.

25. Simples. Medicaments que no consten de més d'un element. La botiga disposava de vint-i-quatre tipus.

Quinae quinae. El coneixement de la quina pels europeus data de 1640, quan la comtessa de Chinchon, muller d'un virrei del Perú, es va curar d'una febre intermitent rebel als altres tractaments. Se li va posar el nom de polsos de la princesa, i després polsos dels jesuïtes perquè van ser els primers que la van comercialitzar i vendre en polsos. La paraula quina ve de *kina kina*, termes peruans que signifiquen escorça de les escorces.

Sene munde, senet esporgat.

Ipopequanae, ipecacuana, arrel procedent del Brasil, que deu les propietats vomitives a l'emetina (del grec, jo vomito), substància aïllada l'any 1817 per Pelletier i Magendie.

Cerusae, carbonat de plom, secant i resolutiu, que només s'usa a l'exterior i constitueix la base de l'ongüent blanc de Rasis, el qual entra en la composició de molts emplastres.

Cantaridarum, insecte que viu sobre arbres de fulles tendres, la cantaridina té propietats vesicants.

Ungula alcis, ungla d'ant, mamífer de la família dels cèrvids.

Rasura eboris, rasura de vori.

Colophonia, residu que queda després de destil·lar la trementina i que entra en diferents composicions d'ungüents i emplastres i serveix en forma de pols per aturar mecànicament les hemorràgies de les fissures de les sangonelles.

Coralina, alga marina, vermífuga, etc.

ARXIU CONSULTAT

AHLL (Arxiu Històric de Lleida): Sig. 461, folis 91-93v.; 226-227; 228-230v.; 137-139v.; 36-36v.;

AHLL: Sig. 959, folis 22-39.

AHLL: Sig. 744, foli 18; 25-28

AHLL: Sig. 912.

BIBLIOGRAFIA

CAMPS CLEMENTE, M.; CAMPS SURROCA, M.: Inventari post mortem dels béns del Dr. Jaume Claver, catedràtic de l'Estudi General de Lleida. Butlletí Mèdic, núm. 8 (Col·legi de Metges de Lleida).

DORVAULT: Oficina de Farmacia, 7ª edició, 1867.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Lo que se ha trobat en la botiga de Apothacari que ans ere de dita Sra. Maria Paula Soler i Fabregues, i antes de dit Domingo de Dios son primer marit.

De Aqueis

Aquae viperinae – 30 lliures.

Mellisae – 10 lliures.

Scabiosae – 4 lliures.

Flor camo. – 8 lliures.

Ceresar dulcium – 8 lliures.

Papaver rub.- 8 lliures.

Portulacae – 10 lliures.

Borraginis – 6 lliures.

Rosar alexandrin – 15 lliures.

Flor Sambuci – 12 lliures.

Citranguli – 12 lliures.

Buglosae – 4 lliures.

Menthae – 5 lliures.

Citoneorum – 3 lliures.

Feniculi – 6 lliures.

Cicoreii – 26 lliures.

Celidonia – 4 lliures.

Nucum – 3 lliures.

Sorborum – 1 lliura.

De Siirupis

Siirupi granatorum – 1 lliura.

Limonium – 1 lliura 4 unçes.

Liqueritiae – 2 lliures 6 unçes.

Ex acido citri – 1 lliura.

Juiubar – 1 lliura 6 unçes.

Papaver rub. – 1 lliura.

Rosar solutivi – 4 lliures 4 unçes.

Flor persicor – 2 lliures 4 unçes.

Flor tunicae – 10 unçes.

Capilor vener – 2 lliures.

Aceti simplicis – 11 unçes.

Pap albi – 1 lliura.

Viperine – 1 lliura 4 unçes.

Diacodion gal. – 2 lliures.

Citoneorum – 2 lliures.

Diamoronis – 3 lliures.

Absinti – 4 lliures.

De estecada – 1 lliura 6 unçes.

Oximell schil – 1 lliura.

De confecionibus cordialibus et purgantibus

Conf. gentil cordial da melan – 2 unçes.

Smaragdus – 2 unçes.

Mitridat damocratis – 6 unçes.

Diacatolicon – 3 lliures.

Hiera composita – 1 lliura.

Philon romani – 4 unçes.

Diamochi dulcis – 3 unçes.

Rher ex cirro – 2 unçes.

De concervis

Concervae rosar – 6 unçes.

De pillulis

Succini cretonis – 1 unça.

Stomachise – 2 unçes.

Fetidorum – 1 unça.

Famillior musitani – 1 unça.

Rhabarbari – 1 unça.

De troccissiis

Troccis algue quergi – 2 unçes.

De absintio – 1,5.

Carabe – 1 unça.

Herberis – 2 unçes.

De spodio – 1,5 unçes.

Diarrhodon albatis – 2/4 d'unça.

Pul diamargariton frigidi – 1 unça.

Diatraganti calidi – 1 unça.

Trium sandalor – 1 unça.

Corticum citri – 1 lliura 5 unçes.

Violar solutivi – 1 lliura.

Violar – 3 lliures.

Tussilag – 1 lliura.

Rhodosacarii – 2 lliures.

De althea ferneli – 1 lliura.

Menthae – 3 lliures.

Mirtilorum – 3 lliures.

Rosar cicar – 1 lliura.

Cicor cum rhabar – 1 lliura.

Rhodomel – 3 lliures.

Be radicum – 2 lliures.

Oximell simpl. – 1 lliura.

Hiacintor – 6 unçes.

Nobilis alguer – 2 unçes.

Theriaca mag. – 6 unçes.

Benedicta laxat- 1 lliura.

Requies pueror – 3 unçes.

Philon periisi – 3 unçes.

Diascordi Fracastor – 5 unçes.

Micleta Nicolai – 3 unçes.

Violar – 3 unçes.

Pil de rribus – 1 unça.

Cocciar Rhazis – 1,5 unçes.

Mastiquinae – 1 unça.

Sine quibus – 1 unça.

Lapis lasuli – 1 unça.

Cinaglosae – 1 unça.

Mirtiae – 2/4 d'unça.

Alhandal – 1 unça.

Gordonei – 1 unça.

Galiae mosatae – 2/4 d'unça.

Hieraecum agarico – 1,5 unçes.

De pulveribus cordialibus

Guteta Ribes – 1 unça.

Diatragaranti frigidi – 1 unça.

Rosati grabiel – 2 unçes.

Rosate novel – 3 unçes.
De gemmis sine speciebus – 2/4 d'unça.
Diacimini – 2 unçes.
Letitiae galeni – 1 unça.

De emplastris

Empl manus dei – 2 lliures.
Guillermi Servitor – 1 unça.
Meliloti – 1 lliura.
Diapalmeum – 2 lliures 6 unçes.
Diachil Mag. – 1 lliura.
Da ruptur petri albi – 4 unçes.
Diachil parvi – 8 unçes.
4r gumium – 6 unçes.
Bacar lauri – 3 unçes.

De unguentis

Ung Cucurbitae – 1 lliura.
Pomorum – 1 lliura.
Dialtheae – 1 lliura 6 unçes.
Martiaron – 1 lliura 2 unçes.
Albi rar – 2 lliures.
Mini – 1 lliura 4 unçes.
Litargiri – 1 lliura 5 unçes.
Rosati sandal – 9 unçes.
Fortis – 1 lliura.
Cucum silvestris – 1 lliura.
Comitissae – 2 lliures 2 unçes.
Ol amig dulcium – 1 lliura.
Laurini – 1 lliura 3 unçes.
Rosar – 6 lliures.
Ruthae – 1 lliura.
Lumbricos – 2 lliures 3 unçes.
Amigdal amer. – 1 lliura 6 unçes.
Cicador – 8 unçes.
Aparici virid – 2 lliures.
Vulpini – 1 lliura 4 unçes.
Terebertine – 9 unçes.
Castorei – 7 unçes.
Violar – 2 lliures.

Diarrhodon albatis – 2 unçes.
Diacamaronis – 1 unça.
Diaambrae – 2/4 d'unça.
Da catum – 1 unça.

Pro matrice – 8 unçes.
Oxicroci – 4 unçes.
Ranar cum Mercurio – 1 lliura 6 unçes.
Nigrum Vidos – 1 lliura.
Confortat vigor – 6 unçes.
Centaure guidonis – 1 lliura.
Benedic Musitani – 1 lliura.
Gumi Elemi – 3 unçes.
Sperma Ceti – 2 unçes.

Rosar – 3 lliures.
Citranguli – 1 lliura.
Agripae – 1 lliura.
Aregonis – 1 lliura 2 unçes.
Basalicon – 3 lliures.
Plumvi – 1 lliura.
Medie confection – 1 lliura 9 unçes.
Populeon – 1 lliura 5 unçes.
Artanitae – 1 lliura 4 unçes.
Egipsios – 2 lliures.

De oleis

Aneti – 1 lliura.
Catelor – 2 lliures.
Chamo – 7 lliures.
Absinti – 1 lliura 3 unçes.
Lilior albor – 3 lliures.
Semlini – 1 lliura.
Euphorbi – 6 unçes.
Ol hipericon – 1 lliura.
Scorpion – 7 unçes.
Rosar onfa. 1 lliura.
Ranar – 2 unçes.

De axungis

Axungiae gabrae – 1 lliura.

Castrati – 2 lliures.

De balsamis

Bals arceii – 6 unçes.

Peruviam solidi – 1 unça.

Samec – 6 unçes.

De preparatis

Matris perlorum pp – 6 unçes.

Coral sub pp – 2 unçes.

Crissal albi pp – 4 unçes.

Hiacintor pp – 7 unçes.

Topasior pp – 6 unçes.

Lap hematitis – 2 unçes.

Terra sigilata – 7 unçes.

De radicibus

Rad elebor nigri – 6 unçes.

Valerianae – 4 unçes.

Vincetoxi – 1 lliura.

Pentaphilon – 2 lliures.

Smilacis indicae – 1 lliura.

Carlina – 1 unça.

Hermodactilor – 1 unça.

Iridis floreta – 1 lliura 4 unçes.

Tormentilae – 6 unçes.

Calami aromat – 5 unçes.

Aristol rotunda – 2 unçes.

Raponsic – 1 lliura.

Bistorta – 8 unçes.

Piretri – 3 unçes.

Galanga – 5 unçes.

De seminibus

Seminis anisi – 1 lliura.

Viticis – 2 unçes.

Portulace – 2 unçes.

Citruli – 6 lliures.

Aneti – 3 unçes.

Lactusae – 2 unçes.

Fenigreci – 1 lliura.

Phsilii – 5 unçes.

Lini – 2 lliures.

Porcini – 3 lliures.

Hurcini – 1 lliura.

Cathol – 1 lliura 3 unçes.

Copaive – 2 unçes.

Sulphur tereben – 1 unça.

Ocul canesor pp – 3 unçes.

Tutiae pp – 2 unçes.

Succini albi pp – 2 unçes.

Smaragdarum pp – 2 unçes.

Granator pp – 4 unçes.

Bol armini pp – 6 unçes.

Elebor albi – 1 lliura 1 unça.

Vici quercini – 2 unçes.

Polipodi – 6 unçes.

Xina – 4 unçes.

Brioniae – 1 lliura 2 unçes.

Rubial tintor – 2 lliures.

Capararum – 2 unçes.

Gensianae – 3 lliures.

Tapsiae – 8 unçes.

Peoniae – 1 lliura.

Turbit – 4 unçes.

Zecloariae – 3 unçes.

Rhabarbari – 2 unçes.

Angelicae – 6 unçes.

Feniculi – 2 lliures.

Hioschiami – 4 unçes.

Melonum – 8 lliures 8 unçes.

Cucurbitae – 3 lliures.

Cumini – 6 unçes.

Apii – 4 unçes.

Lupinor – 1 lliura.

Erucae – 4 unçes.

Canabis – 3 lliures.

Cardamomi – 2 unçes.
Ruta silvestris – 2/4 d'unça.
Alexandrini – 6 unçes.
Grana infector – 2 unçes.
Sinapi – 8 unçes.

De fructibus

Fructum iuiubar – 2 lliures.
Ficuom – 3 lliures.
Dactilor – 3 unçes.
Colochintid – 3 unçes.

De lignis

Lignum lassafra – 6 unçes.
Santali albi – 2 unçes.
Rubri – 4 unçes.

De gumis

Gum olivani – 1 lliura 6 unçes.
Mirtiae – 2 unçes.
Opoponacis – 4 unçes.
Tragacantii – 4 unçes.
Galbani – 3 unçes.
Hedere – 1 unça.
Carabe – 6 unçes.

De salibus

Sal tartari – 3 unçes.
Absinti – 6 unçes.
Centau minor – 2 unçes.
Amoniacci – 3 unçes.
Febrifugi Silvi – 1 unça.
Arca duplici minier – 1 unçá.
Tinc croci – 1 unça.
Anticol palacius – 1 unça.
Elix propiet Paracelsi – 1 unça.
Castorei – 2/4 d'unça.
Coralor – 1 unça.
Mirtiae – 1 unça.

De oleis et spirib destil

Oi succini – 1,5 unçes.
Cornu c. – 2/4 d'unça.
Vitelor ovar – 1 unça.
Sp cinamomi – 1 unça.

Acetose – 4 unçes.
Coriandri – 3 unçes.
Citri – 3 unçes.
Pap albi – Cidoneor – 4 unçes.
Endiviae – 3 unçes.

Alkekengi – 6 unçes.
Passarum – 4 lliures.
Prunorum – 2 lliures.

Sancti – 1 lliura.
Citri – 2 unçes.

Mastiquis – 3 unçes.
Bensoini – 2 unçes.
Asseferide – 1 unça.
Elemi – 3 unçes.
Euphorbi – 1 unça.
Amoniacci – 2 unçes.
Arabici – 5 unçes.

Martis river – 1 unça.
Favarum- 1 unça.
Prunel – 1 lliura.
Saturni – 1 unça.
Tartar vitriolati – 1 unça.

De tincturis

Cinamoni – 2 unçes.
Laudan liquidi – 1 unça.
Elix citri – 1,5 unçes.
Hipericon – 2 unçes.
Aloes – 2 unçes.

Corili – 1 unça.
Scoprion Matiol – 2 unçes.
Sp sal amoniacci – 1 unça.
Sp vitrioli – 4 unçes.

Sp coglear – 1 unça.

Sp fuliginis – 2 unçes.

Sp nitri dul – 2 unçes.

Sp aceti – 1 lliura.

Aquae fortis – 2 unçes.

Aquae teriacalis – 3 unçes.

De compositio spagiricis

Anthim diaphor usual – 3 unçes.

Anthim diaphor Marsial – 1 unça.

Mercur dul – 2 unçes.

De floribus

Flor rosar rubrar – 8 lliures.

Papaver rub – 10 lliures.

Meliloti – 3 lliures.

Violar – 6 unçes.

Stecados – 4 unçes.

Macis – 2 unçes.

De folis et herbis

Lavendul – 8 lliures.

Salvie – 6 lliures.

Absinti – 4 lliures.

Centau minor – 4 lliures.

Capilor vener – 4 lliures.

Camedrios – 6 unçes.

Pimpinela – 2 lliures.

Buglosae – 8 lliures.

Menthae – 3 lliures.

De simplicibus

Quinae quinae – 2 lliures.

Tamarindor – 1 lliura 8 unçes.

Cerusae – 2 lliures.

Da hierbae – 3 unçes.

Mexoacan – 1 lliura.

Camphor – 2 unçes.

Argenti vivi – 4 unçes.

Ungula alcis – 1 unça.

Rasura eboris – 3 unçes.

Sang dracor veri – 2 unçes.

Spice nardi – 3 unçes.

Coralina – 3 unçes.

Sp oleos aromat Silvi – 1 unça.

Sp terebent – 9 unçes.

Sp nitri acidi – 6 unçes.

Sp vini – 2 lliures.

Aquae mellisae composite – 2 unçes.

Antieictici poterii – 1 unça.

Pul Joanis Vigon – 1 unça.

Chamo – 9 lliures.

Sambuci – 2 lliures.

Buglose – 1 lliura.

Borraginis – 4 unçes.

Squinanti – 2 unçes.

Epitimi – 2 unçes.

Hisopi – 6 lliures.

Hipericon – 7 lliures.

Cardui Benedicti n- 2 lliures.

Hederae terrestris – 8 unçes.

Tussilaginis – 3 lliures.

Scordi n- 7 unçes.

Betonice – 6 unçes.

Mellisae – 4 lliures.

Senae munde – 2 lliures 3 unçes.

Jalapae – 1 lliura.

Ipopequanae – 3 unçes.

Cantaridarum – 4 unçes.

Opii – $\frac{3}{4}$ d'unça.

Cassie fistule – 6 unçes.

Sublimati corrosivi – 1 unça.

Ras C.C – 1 lliura.

Sang dracor comun – 1 lliura.

Terbentina – 1 arroba.

Cubeborum – $\frac{2}{4}$ d'unça.

Colophonia – 20 lliures.